

Adrianna SARNAT-CIASTKO

Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie „ALA” – geneza, koncepcja, perspektywy

„Nie ma dwóch stron: uczniów i nauczycieli. Razem pracujemy na sukces ucznia,
który też jest sukcesem nauczycieli”
M. Budzyński¹

W 1995 roku we Wrocławiu powstały Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie „ALA”, których założenia znacznie różniły się od przyjętych powszechnie w szkołach średnich. Od samego początku, zgodnie z myślą Mariusza Budzyńskiego – twórcy koncepcji „ALA”, podstawą działania szkoły stało się uznanie podmiotowości ucznia poprzez między innymi zwrócenie uwagi na konieczny kontakt osobisty nauczyciela z podopiecznym, a także włączenie ucznia w proces ustalania wspólnych celów nauczania i wychowania. Od tamtej pory trwa realizacja owej koncepcji oraz ciągły rozwój powstałych na jej bazie szkół we Wrocławiu i w Częstochowie.

Niniejsze rozważania będą stanowiły próbę prezentacji „ALA”, które w chwili obecnej stanowią: licea ogólnokształcące o kierunkach artystycznych i akademickich oraz liceum sztuk plastycznych. Autorka zwróci uwagę na genezę szkoły, jej umiejscowienie w systemie kształcenia w świetle toczących się przemian w polskiej oświacie, szczególnie w obszarze wychowania. Ponadto w przestrzeni podjętej analizy znajdzie się określenie miejsca i roli ucznia oraz nauczyciela w omawianym systemie szkolnym – w odniesieniu do jego statutu.

---

¹ A. Gutek, *Ala bez Asa, czyli szkoła inaczej*, „Zwierciadło”, nr 12 (1958), grudzień 2009, s. 154.

Geneza Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich „ALA”

Funkcjonowanie Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich rozpoczęło się od formalnego wpisania szkoły do ewidencji Kuratorium Oświaty we Wrocławiu². W 1995 roku „ALA” została określona jako szkoła średnia młodzieżowa o charakterze liceum humanistycznego, która posiada rozwinięty blok przedmiotów artystycznych o specjalnościach: projektowanie plastyczne, fotografia artystyczna i teatralna. W 1997 roku szkoła uzyskała uprawnienia szkoły publicznej, jednakże wymagało to koniecznego podziału na dwie jednostki: Społeczne Liceum Sztuk Plastycznych (ze specjalnościami: wystawiennictwo i fotografia artystyczna), które zostało wpisane do rejestru szkół artystycznych w Centrum Edukacji Artystycznej w Warszawie, oraz Społeczne Liceum Ogólnokształcące (z kierunkami: teatralnym, literacko-dziennikarskim, rysunku i malarstwa, fotografii oraz animacji kultury), przyjęte do ewidencji wrocławskiego kuratorium. Na tej podstawie powstał Zespół Szkół Autorskie Licea Artystyczne „ALA”. Z czasem do prowadzonych w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym kierunków artystycznych dołączyły również akademickie. Instytucją, która podjęła się prowadzenia „ALA”, było Towarzystwo Działań dla Samorozwoju, które w 1999 roku zostało zastąpione Towarzystwem Edukacji Otwartej. Warto zauważyć, iż koncepcja szkoły znalazła swoich odbiorców nie tylko we Wrocławiu. W 2003 roku rozpoczęło swoją działalność Autorskie Liceum Artystyczne „ALA” w Częstochowie.

Prócz działalności *stricte* szkolnej twórcy „ALA” zdecydowali się na podjęcie określonych działań, które mogłyby ułatwić szkołom integrację ze środowiskiem lokalnym. Myśl ta zaowocowała powołaniem do życia Szkolnego Ośrodka Kultury „SzOK”, który w sposób szczególny podkreślał znaczenie niwy artystycznej szkoły. „SzOK” umożliwił prezentację osiągnięć uczniów i nauczycieli, a ponadto pozwolił na organizację zajęć w określonych, stałych formach oraz imprez okolicznościowych dla dzieci i młodzieży. Szkolny Ośrodek Kultury istnieje zarówno we Wrocławiu, jak i Częstochowie.

Wartym zaznaczenia faktem, który zaważył bezpośrednio na funkcjonowaniu szkół, było także podjęcie starań w Ministerstwie Edukacji Narodowej o przyznanie „ALA” statusu szkoły eksperymentalnej. Nastąpiło to ostatecznie w 2006 roku. W tym celu nad wrocławską „ALA” sprawowania opieki naukowej podjęła się Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, natomiast nad częstochowską „ALA” – Akademia im. Jana Długosza.

---

² Przedstawione powyżej informacje dotyczące historii „ALA” znajdują się na stronie: <http://www.wroclaw.ala.art.pl/index.php/page/show/7/Historia>.

Koncepcja szkoły

Według Mirosławy Nowak-Dziemianowicz „ALA” powstała w odpowiedzi „[...] na autentyczne zapotrzebowanie społeczne, związane z obecnością wśród klientów usług edukacyjnych na poziomie szkoły średniej, młodych ludzi o zainteresowaniach artystycznych, postawach twórczych, otwartych umysłach i dużej potrzebie niezależności”³. Według tej autorki szkoła publiczna nie jest w stanie w pełni zaspokoić owych potrzeb, gdyż jej oferta nie uwzględnia choćby różnic i odmienności, które występują między przedstawicielami młodego pokolenia. Według M. Budzyńskiego próba niwelowania owych różnic i wynikających z nich konsekwencji odbywa się w „ALA” poprzez dostosowanie sytuacji edukacyjnej do indywidualnych możliwości ucznia. Daje to szansę nie tylko na rozwój jego warsztatu artystycznego i odpowiednich umiejętności, co pozwoli mu odnaleźć się na rynku pracy, ale także odpowiedzialne i samodzielne zdobycie średniego wykształcenia, którego naturalną konsekwencją może być podjęcie nauki na studiach wyższych. W Autorskich Liceach Artystycznych i Akademickich uczeń, jeśli tylko chce wszechstronnie zadbać o swój rozwój, mimo konieczności wyboru określonego kierunku, ma między innymi możliwość udziału w dodatkowo wybranych przez siebie zajęciach. Związane grupy są otwarte dla wszystkich uczęszczających do szkoły licealistów⁴.

Zgodnie ze statutami⁵ Społeczne Liceum Ogólnokształcące „ALA” (SLO „ALA”) zarówno w Częstochowie, jak i Wrocławiu, jest trzyletnią szkołą ponadgimnazjalną, niepublicznym, autorskim liceum ogólnokształcącym. W szkole uczniowie kształcą się na kierunkach artystycznych, które zakładają w pierwszym rzędzie zajęcia rozszerzone z języka polskiego (języka angielskiego w SLO „ALA” w Częstochowie) i wiedzy o kulturze. Ważną rolę odgrywają tutaj zajęcia do wyboru, konieczne do realizacji własnej aktywności twórczej. Uczeń obecnie może uczęszczać na: projektowanie plastyczne, rysunek i malarstwo, fotografię artystyczną, warsztaty teatralne, film i sztuki multimedialne, grafikę komputerową, taniec, kulturę fizyczną, animację kultury, warsztaty muzyczne oraz warsztaty literacko-dziennikarskie.

Warto zauważyć, iż prócz kierunków artystycznych w SLO „ALA” we Wrocławiu funkcjonują także kierunki akademickie, na których uczeń realizuje rozszerzony program nauk wybrany zgodnie z deklarowanym przyszłym kierunkiem studiów. Szkoła proponuje program nauk ścisłych – z programem zajęć

³ M. Nowak-Dziemianowicz, *Szkoła wobec alternatywy twórczej edukacji* (na podstawie wybranych wątków koncepcji oraz jej praktycznej realizacji w Autorskich Liceach Artystycznych we Wrocławiu), http://www.wroclaw.ala.art.pl/index.php/page/show/11/Artykuly_o_ALA.

⁴ Statut SLO „ALA”, cz. II System pracy szkoły, par. 5, p. 13.

⁵ Z uwagi na to, iż częstokroć zapisy w statutach SLO „ALA” we Wrocławiu i Częstochowie oraz SLSP „ALA” we Wrocławiu są takie same, w sytuacjach powoływana się na dany fragment dokumentu, autorka tekstu w przypisach odwołuje się tylko do statutu jednej ze szkół.

rozszerzonych z matematyki oraz fizyki lub chemii; przyrodniczych – z programem zajęć rozszerzonych z biologii lub geografii oraz fizyki lub chemii, a także nauk humanistycznych – z programem zajęć rozszerzonych z historii i wiedzy o społeczeństwie. Programy zakładają także realizację innych przedmiotów, które mogłyby pomóc uczniom w osiągnięciu pożądanego wyniku podczas egzaminu dojrzałości, a tym samym zwiększyć szansę podczas rekrutacji na wybrane studia. Otwarcie kierunków akademickich planowane jest również w Częstochowie.

Częścią Zespołu Szkół Autorskich Liceów Artystycznych we Wrocławiu jest także Społeczne Liceum Sztuk Plastycznych (SLSP „ALA”). W odróżnieniu od SLO, Liceum Plastyczne jest ponadgimnazjalną czteroletnią autorską szkołą, która kształci w specjalnościach: reklama wizualna, techniki graficzne (grafika użytkowa), fotografia, formy użytkowe – specjalizacja: dekorowanie (aranżacja) wnętrz⁶. Warunkiem ukończenia szkoły jest egzamin dyplomowy.

Należy zauważyć, iż zajęcia prowadzone w „ALA” mają charakter zajęć obowiązkowych i zajęć do wyboru. Przedmioty objęte szkolnym planem nauki realizowane są w systemie klasowo-lekcyjnym. Uczeń ma obowiązek uczestniczyć w zajęciach związanych z egzaminem maturalnym lub dyplomowym: lekcjach języka polskiego, języków obcych, matematyki, wychowania fizycznego oraz zajęciach związanych z kształceniem artystycznym objętych szkolnym planem nauki. Obecność na zajęciach objętych zindywidualizowanym planem nauki zależy od wyboru ucznia, który może skorzystać również z organizowanych dodatkowo zajęć w formie konsultacji. Część zajęć odbywa się w formie wycieczek, plenerów i warsztatów artystycznych. Ponadto uczniowie zobowiązani są do realizacji dodatkowych zajęć wykraczających poza podstawę programową MEN – „w liceum ogólnokształcącym jest to sześć semestrów tzw. zajęć alternatywnych do dowolnego wyboru przez ucznia. Szkoła w swojej ofercie proponuje: wiedzę o prawie, wiedzę o mediach, filozofię, wiedzę o życiu zdrowym, wiedzę o życiu dorosłym, ekologię”⁷.

Bardzo ważnym elementem, który różnicuje „ALA” od innych szkół ponadgimnazjalnych, jest z pewnością także stosowana tutaj metoda tutoringów – indywidualnego spotkania (tutorialu) nauczyciela/tutora z uczniem. (Warto zauważyć, iż rodowód tej metody sięga XVI wieku⁸, kiedy to tutoring zaistniał w kolegiach funkcjonujących przy angielskich uniwersytetach w Oxfordzie i Cambridge). Zasadą obowiązującą podczas tego typu spotkania jest tworzenie atmosfery dialogu, szacunku i wzajemnej uwagi⁹, o którą zabiegać mają obie strony, trak-

⁶ Statut SLSP „ALA”, cz. I Informacje ogólne, par. 1, p. 5.

⁷ *System nauczania, a raczej uczenia się*, http://www.wroclaw.ala.art.pl/index.php/page/show/5/O_szkole

⁸ J. Traczyński, *Kim jest (mógłby być...) tutor w polskiej szkole?* [w:] *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej*, red. P. Czekerda i inni, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009, s. 35.

⁹ Por. *Tutoring w szkole*, dz. cyt., s. 5.

towane równoprawnie, partnersko i podmiotowo. Anna Izabela Brzezińska i Ludmiła Rycielska uważają, że tutoring jest metodą, która umożliwia zindywidualizowane podejście do podopiecznego, gdzie tutor jest jednocześnie nauczycielem i swego rodzaju przewodnikiem, a uczeń aktywnym partnerem w sytuacji edukacyjnej. Tworząca się w ten sposób więź ma sprzyjać głównie rozwojowi intelektualnemu i społecznemu podopiecznego¹⁰, chociaż wzajemna wymiana pozytywnie wpływa również na rozwój opiekuna, metoda ta zakłada bowiem wzajemne dopełnianie się nauczyciela i ucznia przez określenie stopnia kompetencji obu stron w danym obszarze. Tego typu forma precyzuje charakter wzajemnych stosunków, które można określić jako relacja „ekspert – nowicjusz”¹¹.

Obecnie w Autorskich Liceach Artystycznych i Akademickich stosowane są trzy odmiany tutoringu¹²: tutoring rozwojowy (opiekuńczy), tutoring naukowy (akademicki) oraz tutoring artystyczny.

„ALA” w świetle reformy oświaty

Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie funkcjonują w oparciu o podstawowe akty prawne przeznaczone dla organizacji systemu oświaty w Polsce. Podkreślanym w statutach „ALA” głównym założeniem koncepcji szkół jest dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów¹³. Zapis ten ma swoje źródło między innymi w ustawie o systemie oświaty i widnieje w przepisach ogólnych, w świetle których system oświaty ma zapewnić „dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej”¹⁴.

Należy zaznaczyć, iż reforma systemu oświaty, która była następstwem transformacji ustrojowej w Polsce, przyniosła widoczne również tutaj przeniesienie punktu ciężkości z mocno akcentowanego wcześniej przekazywania treści, mającego wymiar ilościowy, encyklopedyczny, instytucjonalny, masowy i przedmiotowy na wymiar jakościowy, który zakłada wychowanie, opiekę i efektywność. „[...] w punkcie centralnym pracy edukacyjnej powinien znajdować się uczeń i jego wszechstronny rozwój. Stąd sprawą zasadniczą stają się

¹⁰ Por. A.I. Brzezińska, L. Rycielska, *Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela*, [w:] *Tutoring w szkole*, dz. cyt., s. 19.

¹¹ A.I. Brzezińska, L. Rycielska, dz. cyt., s. 28.

¹² Opis wymienionych odmian tutoringu jest owocem pracy i doświadczenia tutorów skupionych wokół Towarzystwa Edukacji Otwartej prowadzącego Autorskie Licea Artystyczne i Akademickie „ALA”, por.: *Tutoring w szkole*, dz. cyt., s. 31 i n.

¹³ Statut SLO „ALA”, cz. I Informacje ogólne, par.1, p. 5.

¹⁴ Ustawa o systemie szkolnym, art.1, p. 4.

jakość, integralne podejście do wiedzy oraz indywidualne traktowanie ucznia, patrzeć na niego w perspektywie jego własnej drogi życiowej”¹⁵.

Należy podkreślić, iż zgodnie z założeniami reformy oświaty dążenie do wszechstronnego rozwoju ucznia stanowi główny punkt odniesienia dla nauczycieli¹⁶, którzy realizują swoją działalność edukacyjną w trzech obszarach: nauczania, kształcenia i wychowania¹⁷. W tej perspektywie każdy nauczyciel powinien dostrzec, iż prócz funkcji dydaktycznej, w sposób świadomy bądź nieświadomy, pełni jednocześnie funkcję wychowawcy. (Można odwołać się w tym miejscu do Janusza Tarnowskiego dostrzegającego w wychowaniu aspekt działania zamierzonego i niezamierzonego, które metaforycznie można ująć słowami maksymy *Verba movent, exempla trahunt* – słowa poruszają, przykłady pociągają¹⁸). W świetle nowego systemu oświaty ta sytuacja mogłaby prowadzić do tego, iż uczeń wraz z nauczycielem stawaliby się rzeczywistymi i pierwszoplanowymi podmiotami działalności edukacyjnej. Można mieć jednakże wrażenie, że współczesna szkoła daleka jest od realizacji takiej idei. Wyraża się to między innymi w tym, iż podmiotowość nauczyciela podkreślana jest w przyznanej mu możliwości ułożenia dla uczniów programu wychowawczego, w którym to mają się zawierać odniesienia wskazujące na podmiotowość podopiecznych¹⁹. W tej sytuacji uczeń – jako strona zainteresowana – jest zobligowany do realizacji programu, z którym nie może się identyfikować, ponieważ nie brał udziału w jego tworzeniu. Można jedynie założyć, idąc za Krzysztofem Kruszewskim, że sztucznie narzucona zwierzchność (np. wychowawca klasy), która nie została wybrana przez uczniów, a narzucona „z góry”, może budzić w uczniach postawę kontestacji i prowokować bunt²⁰.

Wprowadzanie zmian w polskim systemie oświaty z pewnością jest procesem długotrwałym i trudnym. Zauważyć można, iż przeszkodą we współczesnej szkole przestaje być utrzymujący się schemat nauczania i wychowania, charakterystyczny dla poprzedniego ustroju politycznego, ale intensywny wpływ na nią zaczynają mieć zasady wolnego rynku. Szkoły w trosce o wysokie miejsce w rankingach i renomę, która zależy od osiągnięć i sukcesów uczniów (szczególnie w nauce), w dalszym ciągu stawiają aspekt przekazywania wiedzy nad wychowaniem. Taki proces może jednak budzić kontrowersje. „Zacznijmy od tego, że utożsamianie jakości szkoły z wysokim miejscem w tabeli wyników egzaminu maturalnego to kompromitujący błąd moralny. Szkoła jest przede

¹⁵ K. Korab, *Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu w szkole*, Biblioteczka Reformy nr 13, Warszawa 1999, s. 39.

¹⁶ Tamże, s. 47.

¹⁷ Zadania ogólne szkoły, Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześcioletnich szkół podstawowych i gimnazjów, Załącznik 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 15 lutego 1999 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego.

¹⁸ J. Tarnowski, *Jak wychowywać?*, Wydawnictwo ATK, Warszawa 1993, s. 49–51.

¹⁹ K. Korab, dz. cyt., s. 42.

²⁰ *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, red. K. Kruszewski, PWN, Warszawa 2004, s. 287–288.

wszystkim środowiskiem wychowawczym. [...] Szkoła, w której kształcenie redukuje się do zmagania o lepsze wyniki na egzaminie, to placówka okaleczona. Dobra szkoła powinna pomagać uczniom wyjść na ludzi²¹. Przemiany wpływają także na postrzeganie samej wiedzy, gdyż ta przestaje być ceniona za uniwersalność. Obecnie „Wiedza musi mieć walor praktyczny, w przeciwnym razie będzie oceniana jako niepotrzebna i bezużyteczna”²². Choć ta tendencja coraz mocniej wkracza w rzeczywistość, szczególnie szkół średnich i wyższych, to jednak można odnieść wrażenie, że na wszystkich szczeblach kształcenia coraz mocniej odczuwalne są wskazane przez George’a Ritzera: „efektywność, kalkulacyjność, przewidywalność i możliwość manipulacji”²³ – cechy typowe dla opisywanego przez tegoż autora procesu macdonaldyzacji społeczeństwa. Jak na tym tle prezentuje się „ALA”?

Uczeń

Głównym celem Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich „ALA”, zapisanym w statutach szkół, jest tworzenie warunków dla pełnego i samodzielnego rozwoju jej uczestników (uczniów, nauczycieli, innych pracowników szkoły i rodziców)²⁴. W owym rozwoju pomagać mają przyjęte określone formy działania oraz założenie, że celem szkoły jest również wychowanie do miłości, wartości i odpowiedzialności²⁵. Odzwierciedlone zostało to także w programie wychowawczym szkoły, który zgodnie ze statutami odnosi się do chrześcijańskiego systemu wartości i personalizmu chrześcijańskiego, pojmowanego między innymi w kategoriach drogi poznania i realizacji zadań życiowych człowieka²⁶. Ponadto w programie wychowawczym szczególne znaczenie przypisuje się zasadom dialogu, wzajemnej pomocy i odpowiedzialnej współpracy wszystkich uczestników życia szkoły oraz poszanowaniu inności poglądów i prawdziwej tolerancji.

Z takiej podstawy wypływają określone prawa i obowiązki ucznia „ALA”. Wśród szeregu jego obowiązków można znaleźć te, które obligują go między innymi do aktywnego uczestnictwa w zajęciach czy przestrzegania zasad kultury

²¹ J. Jagieła, *Narcystyczna szkoła. O psychologicznej rzeczywistości szkoły*, Wydawnictwo Rubikon, Kraków 2004, s. 12.

²² E. Skibińska, *Nauczyciel akademicki w sytuacji urynkowienia edukacji wyższej*, [w:] *Rynek i kultura neoliberalna a edukacja*, red. A. Kargulowa, S.M. Kwiatkowski, T. Szukdlarek, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005, s. 214.

²³ G. Ritzer, *Macdonaldyzacja społeczeństwa*, Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 1999, s. 31.

²⁴ Statut SLO „ALA”, cz. I Informacje ogólne, par. 2, p. 1.

²⁵ Statut SLO „ALA”, cz. I Informacje ogólne, par. 2, p. 3.

²⁶ Statut SLO „ALA”, cz. II System pracy szkoły, par. 6, p. 1.

współzycia w szkole²⁷. Z kolei zgodnie z zasadami przyjętymi w statutach²⁸ uczeń ma prawo do swobodnego wyrażania swoich myśli i przekonań (pod warunkiem, że nie naruszają one dobra innych osób), a także ochrony przed wszelkimi formami przemocy, mając przy tym możliwość wymagania poszanowania dla własnej godności i podmiotowego traktowania. Ponadto ma prawo swobodnego rozwoju własnych zainteresowań i zdolności oraz uczestniczenia w życiu szkoły przez podjęcie działania w Radzie Szkoły. Ze statutowych wynika również, iż uczeń „ALA” ma możliwość własnego wyboru nauczyciela/opiekuna/tutora. Ponadto może liczyć na sprawiedliwą, obiektywną i jawną ocenę (zgodnie z Wewnątrzszkolnym Regulaminem Oceniania, Klasyfikowania, Promowania oraz Przeprowadzania Egzaminów i obowiązującą w nim między innymi sześciostopniową skalą ocen²⁹), którą sam może zaproponować. Uczeń „ALA” z pomocą nauczyciela/opiekuna/tutora ma prawo również ustalić szczegółowy zakres i tryb realizacji programu w ramach zindywidualizowanego planu i toku nauki oraz zakres, formę i termin sprawdzenia wiedzy i umiejętności z wybranym nauczycielem, który posiada odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia zajęć z danego przedmiotu.

Poszczególne statutowe zapisy dotyczące praw ucznia, w odczuciu autorki, zorientowane są szczególnie wokół dwóch przestrzeni: wyboru i indywidualizacji. **Reguła wyboru** przejawia się w wielu sferach, a jej podstawą wydaje się być założenie, iż „[...] celem pracy Szkoły jest tworzenie warunków i pomoc młodemu człowiekowi w organizowaniu procesu jego świadomej pracy nad sobą określonej w analizowanej koncepcji mianem samowychowania”³⁰. Posiadanie możliwości wyboru stwarza podstawę do zaistnienia trwałej współpracy obu stron dialogu, które są jego podmiotami. Dlatego też uczeń ma wolność wyboru swojego opiekuna, z którym w wolności ustala między innymi szczegóły zindywidualizowanego planu i toku nauki. Dzięki takiej możliwości uczeń przyjmuje na siebie odpowiedzialność za dokonany wybór oraz wynikające z tego konsekwencje i przywileje. „[...] zadanie edukowania się, w którym uczestniczą uczniowie i nauczyciele, to zadanie, za którego wykonanie odpowiedzialność ponosi przede wszystkim sam uczeń [...]”³¹. Jak podkreśla M. Budzyński – cytowany przez M. Nowak-Dziemianowicz, uczeń doświadcza wolności, ale wolność ta nie polega „na prostej negacji przyjętych powszechnie norm moralnych i społecznych, ale na poszukiwaniu wśród nich własnej drogi życia”³². Te elementy mają swój szczególny wyraz w procesie oceniania. Proces wystawienia

²⁷ Statut SLO „ALA”, cz. III Prawa i obowiązki, par. 7, p. 3.

²⁸ Statut SLO „ALA”, cz. III Prawa i obowiązki, par. 7, p. 2.

²⁹ Statut SLO „ALA”, cz. IV Wewnątrzszkolny Regulamin Oceniania, Klasyfikowania, Promowania oraz Przeprowadzania Egzaminów, par. 15, p. 4; par. 17, p. 1.

³⁰ M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

³¹ *System nauczania...*, dz. cyt.

³² M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

oceny przypomina negocjacje, gdyż uczeń zna wartość swojej pracy (ilość poświęconego czasu, opanowany materiał, zakres wymagań i swoje aspiracje³³), dlatego jako pierwszy proponuje ocenę. Nauczyciel może w wolności przystać na tę propozycję bądź uznać ją za nieodpowiednią. Warto zauważyć, iż na każdym etapie uczeń dowiaduje się o czynionych postępach, posiadanych brakach, a nauczyciel ma możliwość weryfikacji swoich metod pracy³⁴. Co jest również godne podkreślenia, uczeń zgodnie ze statutami ma możliwość zaproponowania także oceny z zachowania³⁵.

Stosowana w „ALA” **indywidualizacja nauczania**, która według M. Nowak-Dziemianowicz nierozzerwalnie wiąże się z regułą wyboru³⁶, to nie tylko obecność zajęć obowiązkowych i zajęć do wyboru, ale także możliwość realizowania ich zgodnie z propozycjami ucznia, który zna swoje potrzeby i możliwości. Dzięki temu jest on w stanie zaproponować własną kolejność realizacji zajęć oraz dążyć do ich skrócenia lub wydłużenia. Warto zauważyć, iż uczeń, który rozpoczyna naukę w „ALA”, w pierwszym semestrze przechodzi okres adaptacyjny, w trakcie którego zajęcia prowadzone są w systemie klasowo-lekcyjnym, a uczestnictwo we wszystkich jest obowiązkowe. Po tym semestrze uczeń orientuje się w zasadach, na których opiera się funkcjonowanie szkoły, i przy pomocy nauczyciela-opiekuna układa swoją własną drogę rozwoju. Warto zauważyć, iż „Podział czasu nauki na semestry nie ogranicza rozwoju młodego człowieka, który może w indywidualnym dla siebie tempie zdobywać punkty przypisane poszczególnym przedmiotom i dzięki temu przechodzić na wyższy poziom edukacyjny”³⁷. Ponadto przyjęta w „ALA” indywidualizacja nauczania pośrednio pozwala na odejście od rywalizacji i porównywania między uczniami na rzecz wzajemnego okazywania wsparcia i współpracy.

Nauczyciel-tutor

Statut „ALA” podkreśla, iż swoistym fundamentem szkoły jest autorytet, „którego źródłem nie jest pełniona funkcja społeczna, ale osobisty system wartości, przejawiający się w czynach”³⁸. Dzięki temu uczeń ma możliwość dokonania autonomicznego wyboru nauczyciela, zgodnie z własnym upodobaniem. Warto podkreślić jednak, że możliwość wyboru ma także nauczyciel, który może zdecydować lub nie o rozpoczęciu indywidualnej pracy z danym uczniem.

³³ *System nauczania...*, dz. cyt.

³⁴ M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

³⁵ Statut SLO „ALA”, cz. III Prawa i obowiązki, par. 7., p. 2., cz. IV Wewnętrzny Regulamin Oceniania, Klasyfikowania, Promowania oraz Przeprowadzania Egzaminów, par. 15.

³⁶ M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

³⁷ Tamże

³⁸ Por. Statut SLO „ALA”, cz. II System pracy szkoły, par. 6, p. 1.

Dzięki temu, każda ze stron świadomie podejmuje się działania, którego celem jest obopólny rozwój. W przypadku nauczyciela niepodważalną zaletą takiej metody pracy (tutoringu) jest z pewnością to, iż nie prowadzi ona do wypalenia zawodowego i zjawiska autoinstrumentalizacji³⁹. Obecność tych procesów częstokroć zauważalna jest w szkołach, w których praca w przyjętym systemie klasowo-lekcyjnym oznaczać może konieczność kontaktu z dużą grupą uczniów, co samo w sobie implikuje liczne ograniczenia (brak dostatecznego czasu i uwagi, zmęczenie, poczucie bezsilności, postrzeganie siebie w kategoriach „narzędzia” do realizacji programu itp.). W przypadku stosowanego w „ALA” systemu pracy z małą grupą bądź konsultacji indywidualnych, każdy kontakt w przestrzeni edukacyjnej będzie unikatowy, gdyż – powołując się na A.I. Brzezińską i L. Rycielską – tutor dostarcza uczniowi stymulacji do eksplorowania rzeczywistości, ale uczeń robi względem niego to samo⁴⁰.

Zgodnie ze statutem nauczycielom pracującym w „ALA” przysługuje szereg praw i obowiązków. Prócz konieczności organizacji i wsparcia procesu rozwoju i samokształcenia ucznia poprzez prowadzenie zajęć, sprawdzanie stopnia opanowania przez uczniów materiału czy prowadzenia dokumentacji – ma również możliwość tworzenia i realizacji autorskich programów⁴¹. Poprzez fakt, iż odpowiedzialność za wyniki nauczania leży po stronie ucznia, nauczyciel nie jest obciążony dodatkowo presją efektów własnego działania. Tutorial pozwala osiągnąć pewne optimum zwane „rozważnym zaangażowaniem”. Pozwala ono na to, aby nie angażować się nadmiernie emocjonalnie w relację z uczniem, a raczej starać się skupić na wzajemnych odniesieniach w sposób obiektywny. „Rozważne zaangażowanie” stwarza równowagę „między tym wszystkim, co wewnętrzne, czego doświadcza nauczyciel, skupiając uwagę na swych myślach, uczuciach i działaniu w relacjach z trudnym uczniem oraz tym wszystkim, co dzieje się na zewnątrz niego”⁴². Niezmiernie istotna wydaje się także przyjęta tutaj zasada wsparcia, które udzielane jest sobie nawzajem przez opiekunów, między innymi podczas istniejących i realizowanych superwizji⁴³.

W tej perspektywie nauczyciel nie jest odbierany jako wychowawca, który jest formalnym kierownikiem zbiorowości klasowej⁴⁴. W Autorskich Liceach Artystycznych i Akademickich traktowany jest jako przewodnik, tłumacz⁴⁵,

³⁹ Por. A. I. Brzezińska, L. Rycielska, dz. cyt., s. 22, 28.

⁴⁰ Tamże, s. 20.

⁴¹ Statut SLO „ALA”, cz. III Prawa i obowiązki, par. 8.

⁴² J. Jagieła, dz. cyt., s. 169.

⁴³ Por. J. Traczyński, dz. cyt., s. 39., S. Krzychała, *Tutoring wzmacniający nauczycieli jako zespół*, [w:] *Tutoring w szkole*, dz. cyt., s. 41.

⁴⁴ K. Kruszewski, dz. cyt., s. 287.

⁴⁵ M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

mistrz, konsultant, trener, coach, opiekun, mądry doradca czy mecenas⁴⁶, mediator⁴⁷ czy interpretator⁴⁸.

Podsumowanie

Na stronie internetowej Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich we Wrocławiu można znaleźć szereg artykułów opisujących funkcjonowanie „ALA”. W jednym z nich zauważa się, iż cała społeczność szkoły współpracuje ze sobą „w atmosferze wzajemnego szacunku i zaufania, wspólnego poszukiwania prawdy i wartości, w relacjach budowanych na zasadach dialogu personalnego”⁴⁹. Wydaje się, że szkoła, która utrzymana jest w tym duchu i konsekwentnie odwołuje się do zasad: dialogu, autentyczności, spotkania i zaangażowania⁵⁰, stwarza niezwykłą szansę na to, aby stać się inspiracją dla innych szkół. Tyczy się to nie tyleż tutoringu w jego akademickiej odmianie, ale przede wszystkim tutoringu opiekuńczego/rozwojowego. Nic przecież nie zastąpi niepowtarzalnej, jedynej w swoim rodzaju relacji, „[...] jaka zachodzi między uczniem i nauczycielem. Wiąz łącząca dziecko i osobę dorosłą, zastępującą mu w jakimś sensie rodziców. Związek, jaki powstaje między tym, który może być przewodnikiem, a tym, który pragnie się dopiero czegoś dowiedzieć i szuka swojej drogi w życiu. Jest to relacja, która w najlepszym wypadku łączy mistrza z adeptem”⁵¹.

Summary

The Artistic and Academic Secondary Schools with the Special Program „ALA” – its Genesis, Conception, Perspectives

In 1995 the Artistic and Academic Secondary Schools „ALA” came into being in Wrocław. From the beginning the school differed from the standards adopted in typical junior high schools. According to the assumptions of Mariusz Budzyński, the author of „ALA” conception, the basis of „ALA” school activity has become recognition of student subjectivity by i.a. putting stress on a personal contact between a teacher and a pupil, and also involving the pupil in the process of establishing common aims of education and upbringing, giving the

⁴⁶ *Tutoring w szkole*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁷ A.I. Brzezińska, L. Rycielska, dz. cyt., s. 19.

⁴⁸ M. Nowak-Dziemianowicz, dz. cyt.

⁴⁹ *ALA – szkoła: przyjaźni, samodzielności i odpowiedzialności*, http://www.wroclaw.ala.art.pl/index.php/page/show/5/O_szkole#more

⁵⁰ J. Tarnowski, dz. cyt., s. 9.

⁵¹ J. Jagieła, dz. cyt., s. 11.

pupil a possibility of choice. Since then a realization of that conception has been undertaken in Wrocław and Częstochowa.

These considerations make an attempt to present the „ALA”. The author brings attention to the history of the Artistic and Academic secondary schools with reference to the system of the Polish education. She also tries to make a presentation of the place and the role of the pupil and the teacher in the school’s statute.